

שִׁמְרוּ דְדַרְשׁוּ

(ד"ה א' כ"ח ח')

בשלח

Issue 78

A publication of K'hal Adath Jeshurun of Monsey

ט"ו בשבט תשפ"ו

“ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם זומה מימין ומשמאלם...” (שמות י"ד כ"ב)

“The Bnei Yisrael entered the sea upon dry land, and the water was a wall to their right and left...”

In the previous issue we discussed some of the concepts that can be derived from the frogs in Mitzrayim regarding Mesirus Nefesh and Kiddush Hashem. We explained how Chananya, Mishael and Azarya defied the command of the malevolent Nevuchadnetzar to bow before an effigy of the latter, at the cost of being thrown into a fiery furnace. The source for their determination to forfeit their lives rather than cause a Chilul Shem Shomayim was derived from the frogs who chose to jump into the ovens in order to heighten the intensity of the Kiddush Hashem created by the Makkah. Only those frogs who chose to jump into the ovens merited to survive¹. Those who choose to cast aside their personal interests in the interest of Kovod Shomayim are the ones who merit Divine protection. In this week's Parsha as well, we find a similar concept. The Mechilta tells us that as Klal Yisrael stood at the shores of the Yam Suf, having been promised by Moshe Rabbeinu that the waters would miraculously split once they entered, the Shevatim were debating who should be the first to enter the raging waters. As the conversation bore on, Nachshon Ben Aminadav cast all doubt aside and dove straight into the waters of the Yam Suf. As the water reached above his head, Moshe raised his staff, the sea miraculously split and all of Klal Yisrael crossed on dry land. As reward for Nachshon's unwavering faith and Kiddush Hashem, he merited Malchus – royalty for him and his descendants².

The Passuk in Parshas Acharei Mos states: “And you shall observe my statutes and laws that man shall perform them and live with them, I am Hashem.” Chazal tell us that from here we see that Mitzvos are intended as a source of life that we should attain life by their fulfillment and not death. Hence all Mitzvos are put aside in the face of a life threatening situation (Pikuach Nefesh), with the exception of three cardinal sins: forbidden relations such as adultery and incest, murder, and idolatry³. Only for these three sins is one required to give his life rather than transgress them. For any other Mitzva in the Torah one should transgress the Mitzva in order to save a life. The Rishonim dispute if it is permissible to forfeit one's life voluntarily rather than transgress a regular Mitzva. According to the Rambam one is not permitted to give his life for such a situation, whereas Tosfos argue that it is permissible (for Mitzvos D'oraysah⁴) though not at all required⁵.

¹ מדרש תהלים מזמור כח [ב], ומניין דרשו חנניה מישראל ועזריה להשליך נפשם על קדושת השם, נשאו קל וחומר מצפרדעים, מה כתיב בהן, ובתנורין ובמשארותין (שמות ז כח), אימתי משארת מצויה אצל התנור, בשעה שהוא חם, מלמד שהיו הצפרדעים משליכות עצמן לתוך התנור, ויורדות לקדש שמו של הקב"ה, ומה פרע להם הקב"ה, כל הצפרדעים שבמצרים מתו, שנאמר וימותו הצפרדעים מן הבתים ומן החצרות ומן השדות (שמות ח ט), ואותן שירדו לתנור לא מתו, מפני שמסרו עצמן לשריפה, לקיים גזירתו של הקב"ה, לפיכך עלו חיים מן התנור, וירדו ליאור, שנאמר רק ביאור תשארה. ולענין אם ידעו שיעשה להם נס ע' נמוק"י סנהדרין עד, ומתנות כהונה על ב"ר פרשה נ"ו אות י"א. וע"ע בראשית רבה פרשה נו, ר' חנינא אמר על מנת כן ירדו חנניה מישראל ועזריה לכבשן האש על מנת שיעשה בהן מופת.

² מכילתא דרבי ישמעאל בשלח פרשה ה, אמרו לו רבי למדנו באי זו זכות זכה יהודה למלכות אמר להם כשעמדו שבטים על הים זה אומר איני יורד תחלה וזה אומר איני יורד תחלה שנאמר סבבוני בכחש אפרים וגו' (הושע יב א) מתוך שהיו נוטלין עצה אלו ואלו קפץ נחשון בן עמינדב ושבטו אחריה לתוך גלי הים לפיכך זכה למלכות שנ' בצאת ישראל ומצרים בית יעקב מעם לוועז היתה יהודה לקדשו (תהלים קיד ב) לכך ישראל ממשלותיו אמר להם הקב"ה מי שקדש שמי על הים יבא וימשול על ישראל והודו לו הזקנים לרבי טרפון. וכע"ז במכילתא דרשב"י פרק יד פכ"ב, ר' יהודה אומר כשבאו שבטים ועמדו על הים זה אומר אני ארד זה אומר אני ארד שנא' סבבוני בכחש אפרים וגו' (הושע יב א) קפץ נחשון בן עמינדב ונפל לו לתוך הים וגליו שנא' יהודה עוד רד עם אל (שם) אל תקרא רד עם אלא רד ים ועליו מפרש בקבלה הושיעני אלקים כי באו מים וגו' טבעתי בין מצולה וגו' (תהלים טו ג) אל תשטפני וגו' (שם טז) אמר לו הקב"ה למשה ידידי משוקע בים ואתה עומד ומרבה בתפלה לפני מה תצעק אלי וגו' ואתה הרם את מטך וגו' (שמות יד טז) מה אמרו שבטים על הים מקדש ה' כוננו ידיך (שם טו יז) באותה שעה [אמר לו] הקב"ה למשה מי שקדש שמי על הים הוא מושל על ישראל שנא' בצאת ישראל ומצרים וגו' (תהלים קיד א) יהודה שקדש את שמי על הים ימשול על ישראל, ע"ש.

³ תוספתא שבת טו, יז, לא נתנו מצות לישראל אלא לחיות בהן שנ' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וחי בהן ולא שימותו בהן אין כל דבר עומד בפני פיקוח נפש חוץ מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים בני דברים אמורים ילא בשעת השמד אבל בשעת השמד אפי' מצוה קלה שבקלות אדם נותן נפשו שנ' ולא תחללו את שם קדשי וגו' ואומ' כל פעל ה' למענהו. וכן בגמ' יומא פה ע"ב גבי חילול שבת להצלת נפש או אברים, אמר רבי יהודה אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא: ידידי עדיפא מדידהו, (ויקרא יח) וחי בהם - ולא שימותו בהם. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, בר מדשמואל דלית ליה פירכא. וכן בסנהדרין עד ע"א, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: נימנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד: כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. ועבודה זרה לא? והא תניא, אמר רבי ישמעאל: מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודה זרה ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג - תלמוד לומר (ויקרא יח) וחי בהם - ולא שימותו בהם. יכול אפילו בפרהסיא - תלמוד לומר (ויקרא כ"ב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי.

⁴ שד"ח מע' י' כלל ח' בשם ס' דרך המלך, ע"ש.
⁵ רמב"ם יסודי התורה ה, ד, כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. וכ"כ החינוך מצוה רצ"ו, והנמוק"י בסנהדרין שם. אולם בתוספות מסכת עבודה זרה דף כז עמוד ב כ', ואם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו ר' אבא בר זימרא דירושלמי שהיה אצל עובד כוכבים א"ל אכול בבלה ואי לא קטלינא לך א"ל אי בעית למיקטלי קטול ומחמיר היה דמסתמא בצנעא הוה. וכ"כ הר"ן בשבת מ"ט ע"ב.

Even according to the Rambam, in certain scenarios it is permissible for a great leader to forfeit his life as a Kiddush Hashem for a light Mitzva, such as in the case of Chananya, Mishoel and Azarya⁶. Furthermore, some Acharonim state that all agree that regarding transgressing an Issur that involves the consumption of forbidden foods one is permitted to forfeit his life. Since forbidden foods have a terrible effect on a person's Neshama, one is permitted to avoid this catastrophic impact by giving up his life⁷. The Ohr Hachaim states that one should not transgress Shabbos for a person who will only live a few extra minutes due to the effort. The Poskim strongly reject this opinion, and state that one is required to transgress Mitzvos even if the person will only live a few extra minutes⁸.

Many Meforshim discuss the question of how Pinchas was permitted to become Tamei by killing Zimri, if he had the status of a Kohein⁹. One of the explanations given is that since through his valiant act the deadly plague that was massacring Klal Yisrael was halted, it was permitted as Pikuach Nefesh¹⁰. Some question this explanation since the act that Pinchas did was not directly related to the plague and was only a salvation through spiritual merit¹¹. This question can be practically applicable in many cases where one may wish to use spiritual Segulos or the like to save a life. The question arises if one may transgress any Issurim for Pikuach Nefesh by way of a Segulah or other spiritual force. One example could be sending a fax on Shabbos to a great Tzaddik that he should Daven for a deathly ill patient¹². Some point out that this question is actually the subject of dispute in the Gemara regarding feeding a dog's liver to a sick person¹³. According to the Rambam, this medical treatment was not medicinal and was purely a spiritual healing power¹⁴.

In Krias Shema we say every day: "You shall love Hashem with all your heart, all your soul, and all of Meodecha". Chazal offer two explanations for the term "Meodecha" – 1) with all your money, 2) with all the measures that Hashem measures to you, you should thank Him¹⁵. The Gemara in Kesubos relates that although from the Passuk it would seem that one must expend all of his money on Mitzvos, Chazal made a decree in Usha that one should not spend more than one-fifth of his money on Mitzvos¹⁶. This was meant to protect a person from causing himself financial hardship as a result of his prodigality¹⁷. The Ran states that this decree is only applicable regarding positive commandments – Mitzvos Aseh, even if one will miss out on the Mitzva completely. With regard to negative commandments – Mitzvos Lo Saaseh one must spend all his money to avoid transgressing¹⁸. This ruling is brought by the Rama in Shulchan Aruch¹⁹.

Some Poskim question whether the commandment to forfeit all of one's money to avoid transgressing an Aveirah is applicable to all Aveiros or only to those included in the beginning of the Passuk – "with all your soul", which refers only to the three cardinal sins that one must give his life for²⁰. Some indeed conclude that the obligation to forfeit all of one's money is only to prevent the transgression of one of the three cardinal sins, and not for any other Aveirah²¹. Although most Acharonim rule that one must forfeit everything for any Aveirah, some stipulate that only if one will be forced to actively transgress the Aveirah must he forfeit all his money. If he will only be transgressing the Aveirah in a passive manner without any action on his part, he is not obligated to do so²².

⁶ חינוך מצוה רצו, ומה שמצינו מעשים לחסידי הראשונים שנהרגים על ביטול מצוה, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה, מה לך יוצא ליסקל, על שמלתי את בני, מה לך יוצא לילצב, על שנטלתי את הלולב, מדת חסידות עשו הם, וראו שהדור היה צריך לך, והיו חכמים גדולים ראויין לך להורות על זה. שאלמלא כן שהיו גדולים וחכמים, לא היו רשאים למסור נפשם למות, שלא לכל אדם יש רשות ליהרג במה שלא חייבונו זכרונם לברכה ליהרג עליו, ולא עוד אלא שמתחייב בנפשו הוא. וכ"כ הנמוקי"ש שם.

⁷ ע"ש ד"ח שם כלל ט"ו, וע"א א"ז הל' יולדת ס' א' כ' שראוי יותר למסור נפשו על מאכלות אסורות, ויש שתלו את זה במח' רש"י ותוס' במגילה י"ג ע"א בענין קדלי דחזירי, ע' פרדס יוסף החדש פ' כי תשא אות מ"ט. וע' חת"ס כתובות ק' ע"ב, דאכילת איסור אע"ג דבאונס הוה ופטור מעונש מ"מ מטמטם הלב וכמבואר ברמ"א יו"ד ס' פ"א ס"ז.

⁸ אור החיים עה"ת שמות ל"א ט"ז, ודבריו תמוהים מאד כי מבואר בש"ס יומא פ"ה, וברמב"ם פ"ב מהל' שבת הי"ח, ובשו"ע או"ח ס' שכ"ט ס"ד דמחללין את השבת גם לחיי שעה. (י"א משום דשמא יהרהר בתשובה באותה שעה). אולם יעויין במנח"ח במוה"ש פיקו"נ אות ג' שצידד דרק באיסור דרבנן מחללין לחיי שעה ולא לדאורייתא ע"ש.

⁹ יש המון תירוצים על קושיא זו, ע' חזקוני סוף פ' בלק שתיירך דלא נתכהו פנחס עד שהרג זמרי, וכ"כ הדע"ז לבעה"ת ריש פ' פנחס, ודבר זה במח' שנוי' דהא פליגי בזה אי נתכהו קודם המעשה או לא בזבחים ק"א ע"ב, וע"ש במהרש"א ובפנים יפות סוף פ' בלק. ובפ"י הרא"ש וכן בדע"ז תירצו עוד דזמרי עדיין היה גוסס. וכ"כ בתרגום יב"ע שם, ומ"מ יש לעיין דהא איך הוא ידע שיהיה כן. וע' ערוך לנר סנהדרין פ"ב ע"ב שמה הגיד לו שיעשה לו נס, ע"ש.

¹⁰ כלי חמדה עה"ת.

¹¹ ע"ש משחת שמן ס' ק"ט.

¹² ע' מהרש"ם הובא שם.

¹³ יומא פג ע"א, מי שנשכו כלב שוטה - אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ורבי מתיא בן חרש מתיר.

¹⁴ פיה"מ להרמב"ם שם.

¹⁵ ברכות נד ע"א, ובכל מאדך - בכל ממונך. דבר אחר: בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הו' מודה לו.

¹⁶ כתובות נ ע"א, א"ר אילעא: באושא התקינן, המבזבז - אל יבזבז יותר מחומש. תניא נמי הכי: המבזבז - אל יבזבז יותר מחומש, שמא יצטרך לבריות; ומעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש ולא הניח לו חבירו, ומנו? רבי ישבב, ואמרי לה רבי ישבב, ולא הניחו חבירו, ומנו? רבי עקיבא. אמר רב נחמן, ואיתימא רב אחא בר יעקב: מאי קרא? (בראשית כ"ח) וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא! אמר רב אשי: אעשרנו לבתרא כי קמא, ע"ש.

¹⁷ ושם משמע שחידשוהו שם ואסמכה אקרא, אולם במהר"ם שיק יו"ד ר"ל כתב ע"פ הירושלמי דהוה הלמ"מ ושכחו וחזרו ויסדו, וע' חת"ס יו"ד ס' רכ"ט.

¹⁸ ר"ן סוכה ל"ג ע"ב בשם הראב"ד. וע' ביאור"ה ס"ס תרנ"ו ד"ה אפילו, וחלקת יואב ח"א דיני אונס ענף ז' שחידש דבר נפלא בכ"ז, ע"ש.

¹⁹ רמ"א או"ח ס"ס תרנ"ו וכן ברמ"א יו"ד ריש ס' קנ"ז, וע"ש בש"ך סק"ג לענין סכנת אבר אי הוה כממון או כנפש.

²⁰ ע' מרחשת ס' מ"ג שהקשה כן להגר"ח"ע זצ"ל, וכ"ה בביאור הגר"א יו"ד ס' קל"ז סק"ה בשם מהר"י ווייל, ובאמת כבר קדמו הב"ח ס"ס תרנ"ו, ע"ש.

²¹ כ"ך סובר המהר"י וייל הובא בביאור הגר"א הנ"ל.

²² כ"ך סובר הפר"מ וחוו"י הובא בגליון רע"א יו"ד ס' קנ"ז ובפנת"ת. אולם דעת הריב"ש ס' שפ"ז דבכל ל"ת צריך להוציא כל ממונו.

Regarding Tzedaka, giving one-fifth of his assets is considered the most munificent level of generosity required²³, with the exception of the following seven situations²⁴:

- 1) To support Torah learning, one may dedicate more than a fifth of his money, since this is no different than investing in a partnership where the dividends and profits are shared with the investors. Supporting the learning of Torah, is entering a lucrative partnership with profits that are reaped for eternity.
- 2) One who wastes his money on extravagance and lavish opulence is certainly not required to be thrifty in his philanthropy, and was never included in the decree of Chazal.
- 3) One who is extremely affluent and does not have to fear bankruptcy by giving away more than 1/5 of his wealth.
- 4) Similarly, one who has a steady income and will not be faced with financial ruin by giving some of his excess funds away, may do so even if this is more than a fifth of his current assets.
- 5) In life threatening situations one is required to contribute even more than 1/5 to save a life.
- 6) If there are impoverished individuals standing before him asking for help, he may help them even beyond 1/5 of his assets.
- 7) Some cite another exception: when one is in need of atonement for a sin²⁵.

We will continue with this subject in the coming issue.

גוט שבת,
מאיר הלוי הלמן
פעיה"ק תובב"א

²³ ומקשים העולם דכיון דקיי"ל שבמצות ל"ת יש חיוב "בכל מאודך" איך שייך שלא יבזבז כל ממונו שלא לעבור על "לא תקפוץ את ירך" ובמהרי"ל דיסקין ח"א ס' כ"א תירץ דכיון דיותר מחומש אין חיוב עשה, ה"ה שאין ל"ת. ובפמ"ג או"ח קל"ט כתב שאין חיוב "בכל מאודך" כ"א בלאו שיש בו מעשה ע"ש. אמנם בתשובה מאהבה או"ח ס' תרנ"ו כתב דאה"נ אם יש עני לפניו דחייב ליתן לו אפי' כל ממונו, וע' אמרי בינה חו"מ הל' דיינים סי"ב ואו"ח ס' י"ג ס"ק ג'. וע"ע בבית יעקב כתובות מ"ט ע"ב, קובץ הערות ס"ח סק"ט, קו"ש ב"ב ס' מ"ח, קהילות יעקב קידושין ס' כ"ח, או"ש פ"ג מהל' יו"ט ה"ח, מהר"ץ חיות סוכה כ"ה ע"א, ושעה"צ ס' תר"מ ס"ק מ"ח.
²⁴ אהבת חסד פ"כ, ע"ש היטב במקור כל דבר. וכתב שם בשם החינוך דכל זה בצדקה אבל בהלואה חייב כפי השגת ידו.
²⁵ הגה' קרית ארבע לרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ד בשם אגרת הקודש של השו"ע הרב, וכן במשנה אחרונה פאה פ"א בשם הבני יששכר.